

Tez Özetleri

Hazırlayan: Uzman Elif KARAKOÇ YERSEN

KENTSEL TASARIM, UYGULAMA ARAÇLARI, SORUNLAR VE ÖNERİLER

ÇETİZ Mukadder

Tez Danışmanı: Aykut Karaman

MSGÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2000

Kentlerin fiziki yapısındaki işlevsel ve estetik bozukluklar, kentsel bütünün ve kimliğin kayboluşu fiziki çevrenin düzenlenmesinde kentsel tasarımı kentsel gündeme getirmiştir. Yeni bir meslek olarak gelişmeye başlayan kentsel tasarım günümüzde süreci, uygulama araçları ve teknikleri ile kendi uzmanlık alanını oluşturmuştur. Böylece kentsel tasarım yapılanmış çevrenin düzenlenmesine, değişim ve gelişim yönlenmesinde bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezin birinci bölümünde kentsel tasarım, kentsel tasarımcı ve kentin gözlemlenmesi, potansiyellerin ve sorunların ortaya konmasında başlayıp, tasarım, uygulama ve değerlendirmeye kadar uzanan kentsel tasarım sürecine ilişkin konulara değinilmektedir.

İkinci bölümde kentsel tasarım uygulama araçları anlatılmıştır. Kentsel tasarım uygulama araçları proje, tasarım kontrol parametreleri ve yönetsel araçlardır.

Ölçekler arası bir disiplin olan kentsel tasarım içeriği, uygulama araçları ve metodları, süreci, bu süreçte yer alan rol grupları ile planlamadan ve mimariden farklı bir yapı sergilemektedir. Yapılanmış çevrenin yönlendirilmesinde planlamayı tamamlayan ve mimariye veri üreten bir görev üstlenmektedir. Kentsel sürekliliğin sağlanabilmesi, yerel ve çevresel kimlik değerlerinin korunabilmesi ve başarılı kentsel mekanların oluşturulabilmesi için planlamadan mimarlığa geçen sistemin, bu iki disiplinin arasında yer alan kentsel tasarım süreci ile tamamlanması gerekli koşuldur. Tezin üçüncü bölümünde Türkiye’de kentsel tasarım süreci ve bu sürece ilişkin sorunlar yer almaktadır. Türkiye’de kentsel tasarım yaklaşımı

proje bazında gelişmiştir. Yapılı çevreyi yönlendiren teknik ve hukuksal belgelerde ve kurumların yapılanmasında henüz yer almayan kentsel tasarım isteye bağlı bir hizmet olarak algılanmaktadır. Bu nedenle yapılanmış çevreyi yönlendiren yasaların planlama tasarım bütünlüğü içerisinde, kentlerin yaşadığı deneyimleri dikkate alarak, yeniden yapılanması kaçınılmazdır. Çağın kentlerin yapısına getirdiği dinamizmi kentsellerin gelişimini yönlendiren alanlara da yaymak böylece sağlanabilir.

RİSK TOPLUMU OLGUSU- DEPREM RİSKİ ETKİSİ ALTINDAKİ YERLEŞİMLERDE KENTSEL AÇIK ALANLARIN BİR YÖNTEM OLARAK İRDELENMESİ

ÖZKAN Müge

Tez Danışmanı: Güzin Konuk

MSGÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2000

Endüstrileşme dönemiyle birlikte, toplumlar hızlı bir modernleşme aşamasında geçmişlerdir. İkel toplumdaki modern topluma geçişte yaşana hız olgusu, bireylerde bir adaptasyon sorunu doğurmuştur. Çünkü ikel, toplumlarda gelişmeler doğayla paralel hatta doğanın egemenliği altında sürerken toplumun da buna adaptasyonu kolay oluyordu çünkü değişimler yavaş ve olumlu yöneydi. Ancak modernleşme aşamasından bireyin eline verilen teknoloji denilen müthiş güçle birlikte toplumlar hızla değişip, gelişiyor ve bu sefer adaptasyon zorluğu çeken bu değişime ayak uyduramayan doğa oluyordu.

Sanayileşme süreci, hızlı kentleşme ve nüfus artışını getirmiştir. 19. yy. öncesi nüfusu bir milyon olan yalnızca iki düzine kent varken, 1900 yılından itibaren bu sayı katlanarak artmaya başlamıştı. Çünkü modernleşme, bireyi kırsal alandan çıkarıp hızla, modern dünyanın beşiği olan kentlere sürüklüyordu.

Hızlı fabrikasyon ve teknolojik gelişmeler sanayi kentlerinde yaşayan toplumların bireyselliğini elinden alıp, onları

yeni bir sistemler dünyasına fırlatmıştır. Bu konularda araştırmalar yapan, Marx, Durheim, Max Weber ve Engels gibi toplumbilimciler modern dünyanın karanlık yüzünü bize göstermişler, ama onlar bile ileride teknolojinin bu kadar büyük felaketler yol açacağını tahmin edememişlerdir.

19.yy.’ın ikinci yarısından sonra, teknolojik gelişmelerle yaşanan, çevre kirliliği, savaşlar hızlı nüfus artışı, kentlerin yetersizliği gibi sorunlar modernleşme denilen sürecin yeniden tanımlanması gerektiği zorunluluğunu sunmuştur. Çünkü geleceğin görüntüsü artık hiç de parlak değildir ve uzmanlar bu çıkmaza karşı araştırmalarında yoğunlaşmaya başladılar. Bu anlamda tüm sorunlara gerekli yanıtı veren Alman sosyolog Ulrich Beck olmuştur. Kendisi araştırmalarında bu karanlık fenomoniye dikkati çekiyor ve ilk kez modern toplumun yeni adı olan “Risk Toplumu” kavramını ortaya atıyordu. Bu kavramın altına modernleşmenin, modern toplumun tüm paranoyalarını ve çıkmazlarını koyuyordu.

Risk toplumu, modernleşmenin eskimiş yüzüdür, risk toplumu ile endüstri toplumu arasındaki en önemli fark ise; endüstri toplumunda oluşumlar iyilerin (sosyal güvenlik, iş vb.) dağılımı iken, risk toplumunda oluşum risklerin dağılımıdır. Bu yüzden endüstri toplumları birbirleriyle ilişkiliyken, risk toplumları daha dağınık bir yapıya sahiptirler. Bu anlamda risk toplumları üzerinde çalışmalar yapılırken geleneksel endüstri toplumunun formatlarından yararlanmak yalnızca bir zaman kaybıdır.

Risk toplumu güvensizleştirilmiş bir toplumdur. Güvenliğin olmadığı yerde korkular başlar ve bizler de bu korkularımızla yaşamaya çalışıyoruz.

17 Ağustos 1999 depremi ile birlikte bizler de birer risk toplumu olduğumuzu anlamış bulunuyoruz. Bu önemle felakete karşı hazırlıksız yakalanmamızdaki en acı nokta, depremin bilincinde olunsaydı bile alınacak önlemlerin gene de yetersiz olacağını bilinmesiydi. Çünkü gerekli gelişme dinamiğinde ve kentsel

ölçekte yapılanmalara yaklaşımda metodolojik hatalarla doluyduk. Bu kadar çok hasarın olmasını nedeni de bu hatalarımızdır.

Deprem sonrası incelemelerde anlaşılan en önemli nokta, gerekli açık alanlara sahip olmamızdır. Deprem sonrasında birey, güvenliği için aradığı açık alanları bulamadığı gibi, bir diğer yandan da mekanından uzaklaşmak istememiştir. Bu da mahalle ölçeğinde ihtiyaç duyulan açık alanlara karşı duyarsız planlamaların bir sonucudur. İkinci bölümde üzerinde durulan, iki yerleşim tarzının karşılaştırmalı analizi üzerinedir. Marmara Bölgesi ve içinde yaşadığımız İstanbul, farklı tipolojik ve morfolojik gelişmelere sahiptir. Bir yandan hızlı nüfus artışını dengelemek için devlet desteği ile oluşumlarına hız verilen modern yerleşimlerle doluyken, bir diğer yandan da yüzyılların izini taşıyan geleneksel kent dokusuna sahiptir. Bu açıdan bakıldığında incelemelerde bu iki oluşum üzerinde durmak gereği duyuldu. Modern yerleşim olarak seçilen Ataköy 7-8. kısımla birlikte, geleneksel yerleşim alanı olarak da Kumkapı-Kadıköy bölgesi seçilmiştir. Bu yerleşimlerde gözlemlenen açık alan süreçlerinde, modern yerleşim dokusunda görülen planlı açık alan kavramıyla, geleneksel yerleşimlerde görülen günümüzdeki hak etmedikleri kullanım ve ticari baskının altında ezilmeleridir. Bu anlamda bakıldığında ise geleneksel yerleşimler her ne kadar ilk planlama aşamalarında yeterli açık alana sahip olsalar da, günümüzdeki rantçı mantıkla bu açık alanların deforme olduğu gözlemlenmektedir. Konstrüksiyon olarak sağlam olan inşa edile eski binalar ticari mekanların kullanım şekillerinden dolayı değişime uğratılıp, kullanıcıların da o yerleşimdeki kentsel bilince sahip olmamaları nedeniyle kötü kullanım şekillerine maruz kalmışlardır. Modern yerleşimler de ise bu olgu sağlam konstrüksiyon ve sahiplenmişlik duygusuyla sürdürülebilir bir hal almıştır.

Kentsel açık alanlar olarak ifade ettiğimiz kentsel dış mekanlar, risk anında dönüşecek risk zonları ve kurtarıcı mekanlardır. Risk toplumunda yaşayan bireyler ve uzmanlar olarak bizler bu konunun bilincine vardığımız zaman, risk anı geldiğinde hazırlıklı bir şekilde davranırız

GEÇİŞ SÜRECİNDE KENTLER ENFORMASYON VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA KENT

ÖZTEP Emel

Tez Danışmanı: Güzin Konuk

MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2000

Günümüzün en belirgin özelliği, teknolojinin, insanın kavramakta zorlandığı değişim hızıdır. Bireyden başlayarak bütün ilişkiler etkilenip dönüşmekte ve yeni ilişkiler tanımlanmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada yeni teknolojiler-kent ilişkisi ele alınmıştır.

Sözü edilen teknolojik değişim, 1970'lerden bu yana kapitalizmin yeniden yapılanması temelinde yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde, kentler de bir dönüşüm yaşamaktadır. Kentlerin rolleri farklılaşmış ve ilişkileri yeniden tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra, kentsel örüntüde önemli değişimler gözlemlenmektedir. Merkezden yeniden yapılanması ve merkezleşme, kentin sınırları ötesine yayılması bu değişimin iki yönünü oluşturur. Enformasyon ve iletişim ağları, kentsel değişimde bir faktör ve aynı zamanda bireyin gündelik yaşamına yeni bir girdidir. Çalışmanın iki ana alanını, siber mekan olarak adlandırılan enformasyon ve iletişim ağları toplamı ve siber mekan tartışmasından üretilen sanal kent olgusu ile kentsel değişim oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı, teknolojik gelişmeler ışığında yaşanan ve yaşanılması olası değişimin tanımlanmasıdır. Yöntemi ise, konuyla ilgili tartışmaları, sorgulama temelinde aktarmaktır. Sonuçta varılmak istenilen nokta geleceğe ilişki ön görülerde bulunmak değil, kentsel duruma anlık bir bakıştır.

İNSAN DAVRANIŞLARI- KENTSEL MEKAN ETKİLEŞİMİ KADIKÖY ÇARŞI İÇİ ÖRNEĞİ

FİRİDİN Ebru

Tez Danışmanı: Gülşen Özyayın

MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2000

Bu çalışmanın amacı, kentin mekansal kurgusunda insan davranışları- kentsel mekan etkileşimini ele almaktır. Yüzyıl ortalarında kentlerde yaşanmaya başlanan sorunlar, kentin farklı biçimlerde ele alınması gerektiği fikrini doğurmuş, bu

konudaki en kapsamlı çalışmalar da 1960 ve 1970'lerde yapılmıştır.

İnsan, çevresiyle etkileşiminde, öncelikle algılama yoluyla çevresinden bilgi edinir, bu bilgi sonucunda bilişsel taslaklar oluşturur. Taslakların önemi, çevreden edinilen yeni bilgilerin düzenlenmesine izin vermesidir. Böylece insan edindiği yeni bilgileri eskiyle karşılaştırarak kaydetmekte ve değerlendirmektedir. Kişinin çevresine verdiği davranışsal tepki ise grup kimliğine ve sosyo- kültürel özelliklerine göre ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla bilgi kaynağı olarak çevrenin özellikleri, mekanların biçimlenişleri, dokusu, arayüzleri, kamusal/ özel alan sistemleri, geçirgenliği önemlidir. Bütün bunları içeren, kentin mekansal kurgusu ise incelikli düşünülmüş olmalıdır. Bunların sınılanması için Kadıköy çarşısı için alanında çalışma yapılmıştır.

Kentin mekansal kurgusu ve bu kurgu içinde yer alan sokaklar, meydanlar, açık alanlar imgelemeye, bilişsel taslaklara, aidiyet ve kimli duygularının oluşmasına izin verirken, mekansal kurgunun sosyo- kültürel davranış örüntülerine uygun kurulması gerekmektedir.

AFET YÖNETİMİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ

BOZKURT Serkan Bahri

Tez Danışmanı: Sümer Gürel

MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2000

The use of Geographic Information System in disaster management has transformed the way societies view disasters. Disasters are no longer seen as inevitable events that lead to death and destruction, but are recognized as natural phenomena that can be managed with the deployment of scientific methods and tools.

The August 17 and October 12, 2000 earthquakes in Turkey have raised the consciousness of both the authorities as well as the general public in this regard. While lack of preventive measures magnified the scale of the destruction, the absence of coordination and information dissemination hampered the rescue and recovery efforts and created more problems. Poor construction practice and uncontrolled urbanization have surely contributed most significantly to the catastrophe caused by these earthquakes.

akes. In spite of an overall deficiency in disaster preparedness, response and recovery, actions of certain institutions have given hope for the future. The rapid rise to prominence of AKUT in search and rescue and the organizational successes achieved by the İzmit Kent Kurultayı (İzmit City Assembly) portray such examples. By employing a Geographic Information System, the İzmit Kent Kurultayı has been especially efficient in organizing disaster recovery efforts.

This study postulates that even with limited financial resources and time, it is possible to rapidly and deploy a Geographic Information System that serves a specific purpose. This thesis is then tested against the experience of the postearthquake İzmit City Assembly GIS project, namely the Disaster Recovery Geospatial Information Sharing System.

KENTSEL BİÇİMBİLİM ÇÖZÜMLEMESİNDE GÖSTERGEBİLİMSSEL YAKLAŞIM: “KAYAKÖY” ÖRNEĞİNDE İRDELEME

ŞAHİN İnci

Tez Danışmanı: Aykut Karaman

MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2000

Bir kentsel mekanın diğerlerinden ayırt edilebilirliğine ilişkin en temel özelliği, mekanın kimliğini ve barındırdığı canlılığı ifade eden görüntüleridir. Üç boyutlu cansız hacimlerin, aralarına insanı katarak oluşturduğu bu farklı kompozisyonlarda kent, onu deneyimleyene seslendiği özel bir dille, mekanın kendi varlığına dair söylem oluşturmamasını sağlar ve çoğu zaman da dikkatli bir okuyucunun çözümlemesiyle

anlamlandırılır. Bu açıdan dili, her kentsel mekanın kendi içinde gözettiği, çıplak gözle görülemeyen, bütün içinde malzemeye karışıp kendini eritebilen teknik bir çizim olarak da değerlendirebiliriz. Çalışmanın da hedefini belirleyen bu nitelendirme, kentsel biçimlenişe biçimbilimsel analiz çerçevesinde ele alabileceğimiz, özgün bir yaklaşımın benimsememize neden olmuştur; göstergebilimsel yaklaşımdır.

Göstergebilimsel yaklaşım mekansal metnin çözümlenmesinde bir yöntem denemesinden çok, sistemli bir algılamayla toplumsal yapının sınırlarını taşıyan “kentsel üst-dil”in anlaşılabilirliğine yöneliktir.

Metnin anlamlandırılmasına dair oluşturulan bu araştırma sürecinde, mekanın sentaktik yapısı üç kademede ele alınır. Bunlar; metni birimlere ayırma, daha sonra bu birimleri biçimsel sınıflandırmalara sokma ve üçüncü olarak da bu biçimlerin ve modellerin birleşme ve değişme kurallarını bulma.

İlk aşamada kentsel mekanın, birimlere ayrılabilmesi için öncelikle mekanı kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir “dizge” olarak ele almak; ve söz konusu dizge içinde, her zaman işlevi göz önünde bulundurarak, her olguyu bağlı olduğu dizgeye dayandırmak gerekir. Bu nedenle belli sıra ilişkilerinin anlam niteliklerine dair, kavrayış sağlayacak biçimbilimsel analiz sürecinden yararlanır. 2. aşamada ilk kademede dökümü yapılmış olguların dizim ve dizge eksenine göre dağılımı gerçekleştirilerek kodlanır ve birimlerin biçimsel sınıflandırması yapılır. Biçimlendirici öğelerin ilişki, ilke ve kural kavramlarına dayandırılarak birleşim ve değişim şartlarının incelendiği süreç ise son aşamayı oluşturur.

Bu kademeli yaklaşımın uyarlanacağı örneklem bölgesi olarak, “Kayaköy” yerleşimi seçilmiştir. Günümüz kent ölçeğine uymamakla beraber, yine de bir dönem hizmet ettiği toplumun kültürel değerlerinden kaynaklanan kurgusunun zenginliğiyle, analiz çalışmalarına ilginç veriler sunan “Kayaköy”, her anlamda özel bir konumlanışa sahiptir. Yapılan araştırmalarda, civardaki Türk yerleşimleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınan “mekansal biçimleniş”i, aile tipi, sosyal yapı ve insanın doğal çevreye karşı tutumuna dair taşıdığı izlerle, tipoloji ve kültürel tercihler arasındaki uyumu sergiler niteliktedir.

Doğru, açık uçlu, belirgin yapısıyla mekanlarının kısa süreli paylaşımcılarının belleklerine, algısal açıdan birçok farklı mesaj yükleyen yerleşim, bütünde anlamlandırılması gereken pek çok göstergeyle doludur. Çalışma, bu göstergelerin genel anlamda incelenerek, duyumsattıklarını ifadelendirilmesi, ve sonuçta bellek-mekan arasındaki ilişkiye bağlanması üzerine kurulmuştur.

Birinci bölüm, “göstergebilim”in kavram olarak açıklanmasının ve ilgili başka terimlerinin tanımlarının yapıldığı, ana konuya ön hazırlığı oluşturmaktadır. İkinci bölümde, mekanın dilsel yapısını biçimleyen kültür olgusu ve

İletişim sürecine bağlı olarak “çevresel anlam” ele alınmıştır; “kentsel göstergebilim”in devamında, “kentsel metnin anlamlandırılması”nın, “biçimbilimsel analiz” kapsamı içinde tartışıldığı üçüncü bölümde anlatılmaya çalışılan göstergebilimsel yaklaşım ise dördüncü bölümde “Kayaköy” örneklem bölgesi üzerinde uygulanmaya çalışılmıştır. Ve sonuç; elde edilen veriler doğrultusunda mekansal oluşumun, algıya etkisi üzerine yoğunlaştırılmıştır.